

СТАНОВИЩЕ

от професор д. н. Стойко Ванчев Иванов
преподавател в катедра „Социална, трудова и педагогическа
психология“

на СУ „Св. Климент Охридски“

за дисертацията на тема: „Представа за болестта при пациенти с хронични заболявания“ за присъждане на научната степен „доктор“ в област на Висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление: Психология
Научна специалност: Медицинска психология
с автор Кремена Минева Митева

Описание и анализ на дисертацията

Изборът на такава актуална и трудна за изследване тема прави чест на г-жа Кремена Митева. Ангажирането с проучването на една такава област обаче е и едно предизвикателство, което предоставя възможност за проява на креативност. Аргумент за това твърдение е, че в специализираната литература не са много цялостните изследвания на тази проблематика, а за българската научна общност това е първият такъв труд. Смяtam, че представените в дисертацията резултати ще бъдат полезни за подготовката на специалистите от помагащите професии – психологи, психотерапевти, психиатри, социални работници и др. Публикациите, които Кремена Митева е написала по темата на дисертацията, са пет – една самостоятелно и четири в съавторство. Това разкрива трайния ѝ интерес към поставения проблем и нейните умения да работи в екип, което е ценно качество, характеризиращо всеки съвременен учен. Публикациите свидетелстват още и за това, че публично са представени резултатите от проведеното изследване. С това се изпълнява изискването за огласяване на изследвания проблем в дисертацията пред научната общност и се дава възможност на нейните представители да изразят своето отношение от постигнатите резултати.

В дисертацията се извършва анализ на резултати от конкретни изследвания и систематизация на определена теоретична и емпирична информация за същността на хроничните заболявания, представата за болестта и факторите, които повлияват за формирането на тази представа. Важен принос в практико-приложен план е, че в дисертацията е посочена спецификата на проявата на симптоматиката на изследваните заболявания. Според споделените данни представата за болестта зависи от възможностите на пациентите да контролират нейните симптоми, да поддържат оптимална физическа активност и от степента на негативните очаквания за бъдещето. Емпирично се установява, че негативните очаквания са най-силният предиктор на дистреса. Впечатлява фактът, че оптимизъмът не оказва влияние като предиктор на дистреса и представата за болестта при изграждането на линейния регресионен модел.

Дисертационният труд е в обем от 229 страници. В структурно отношение той е добре балансиран и съдържа списък на използваните съкращения, увод, пет глави, обобщение, изводи, препоръки, приноси, приложения и списък на използваната литература. Представени са 18 таблици и 25 фигури, чрез които конкретно и илюстративно се разкриват получените резултати. Те са обработени с подходящи математико-статистически методи. В библиографията са посочени 293 литературни източника – 15 на кирилица и 278 на латиница. Дисертацията съдържа и две приложения. Тя е обсъдена и насочена за защита на разширен съвет на катедра „Медицинска психология и чужди езици“ на 03.06.2016 година.

Структура и съдържание на дисертацията

Въведението на дисертацията е посветено на обосноваването на нейната актуалност и постановка. В него се формулират редица констатации и идеи, които служат за изходна база на проведеното изследване. Такива са: за връзката на представата на пациентите за болестта им със соматичното и психичното им здраве, за склоността им към съдействие на лечението и неговата последователност, за степента на търсене на здравни грижи и за удовлетвореността от тях. Като цяло уводът е добре структуриран, въвежда бързо и интригуващо в темата. Той е информативен и още от самото начало прави добро впечатление с умерения си тон и точния изказ, което е характерно за цялостното изложение на дисертационния труд.

Теоретичната част на дисертацията е представена в три логически свързани помежду си глави, в които е използван фуниевидният принцип на изложението, чиято посока е насочена от общото към частното. В първата глава е осъществен анализ на социалната значимост на хроничните заболявания, последиците от тях и моделите на болестта. Ценни за специалистите са направените от г-жа Кремена Митева обобщени изводи за взаимовръзката между хроничните неинфекциозни заболявания и смъртността на населението и че хроничните заболявания не могат да се считат за проблем само на населението в напреднала и старческа възраст. Всичко това според нея разкрива степента на разпространение на хроничните заболявания и социалната им тежест. Втората глава „Представа за болестта“ има същностен за дисертацията характер. В нея след съдържателен анализ саморегулацията се представя като способност на хората да си поставят цели и да приспособяват поведението си за тяхното постигане. Кремена Митева прави извода, че представата за болестта се формира от множество фактори, което я прави трудна за прогнозиране и че тя не само не корелира с тежестта на заболяването, но също често е по-добър предиктор на здравните резултати от обективната клинична картина. В третата глава се изясняват факторите, които повлияват за формирането на представата за болестта – здравен локус на контрол, „Аз-ефикасност“, оптимизъм, социална подкрепа, социокултурни фактори и фактори на боледуване. Особено ценно в теоретичната част на дисертацията е, че са представени различни модели на представите за болестта и са коментирани резултати от редица съвременни изследвания на български и чуждестранни автори по темата на изследването. Прави се обосновка защо в дисертационния труд се използва Саморегулативният модел на болестта. Очевидно е, че при написването на теоретичната част на дисертацията Кремена Митева е проявила много усилия и професионална компетентност при проучването на специализираната литература. Тя е представила интересна информация и формулирала ценни изводи, които могат да се използват от специалистите по психотерапия, социална педагогика, социални дейности, медицинска и консултативна психология.

Обектът, предметът, целта, задачите, хипотезите, методическият инструментариум, броят и особеностите на участниците в проведеното изследване са описани в четвърта глава, наречена „Постановка на емпиричното изследване“. Приемам направените формулировки за обекта, предмета, целта, задачите и хипотезите като адекватно отразяващи на свършеното по-нататък в дисертацията. В тази глава би могло да се посочат още начинът на организацията, етапите и спазваните етични принципи при реализирането на проучването. Използваните изследователски методики са релевантни на целта на изследването и са приложени в края дисертационния труд. В дисертацията са използвани следните математико-статистически методи: описателни статистики за количествени и качествени променливи, Т-критерий на Стюдънт за сравняване на средни стойности при две независими извадки, тест на Колмогоров-Смирнов за оценка на нормалност на разпределение, дисперсионен анализ ANOVA,

корелационен анализ с коефициент на Пирсън, коефициент алфа на Кронбах за установяване на вътрешна валидност на използваните в изследването скали и подскали, непараметричен хи-квадрат тест за оценка на функционални зависимости между две или повече случайни величини и още други статистически методи.

Последната глава на дисертацията „Анализ и обсъждане на резултатите от емпиричното изследване“ е с най-голяма значимост. В нея в обем от 80 страници се прави анализ на получените резултати в зависимост от хроничните заболявания на изследваните лица и използваните методики. Те се съпоставят с данните от трудовете на редица специалисти по изследвания проблем. В тази глава се представят безспорни научни постижения с конкретна приложна стойност за развитието на медицинската и консултативната психология. В нея са направени важни изводи и обобщения, които са ценни за медицинската практика. При сравнителното проучване на дисертационния проблем Кремена Митева разкрива своята безспорна ерудиция по темата на дисертацията и с убеденост представя своята гледна точка на базата на конкретни данни от изследването.

В заключителната част на дисертацията са формулирани редица изводи, препоръки и приноси, произтичащи от резултатите от направеното проучване.

Авторефератът представя адекватно съдържанието на дисертацията. Потвърждавам научните приноси, които са отразени в него.

Основните приносни моменти

1. Направено е оригинално и цялостно проучване на значим за психологическата теория и практика проблем. Извършена е систематизация на познание, свързано с факторите, които влияят на формирането на представа за болестта при пациенти с хронични соматични заболявания.
2. Разработен и въведен е собствен модел за психологическо изследване на феномена „Представа за болестта на хронично болен“.
3. Проведено е първото в България изследване на представата за болестта при пациенти с ревматоиден артрит, болест на Бехтерев, захарен диабет тип 2 и артериална хипертония и е установено влиянието на различните фактори за формиране на представа за болестта от хората, страдащи от тези заболявания.
4. Описани са различията във факторите, влияещи на представата за болестта, от гледна точка на приложимите за тях психологически подходи.

Препоръки

1. Получените резултати ще са по-убедителни, ако се представят данни и от анализи на конкретни случаи.
2. Дисертационният труд да се публикува като монография.

Заключение

На базата на направения анализ на научно-изследователския труд на **Кремена Минева Митева**, положителните оценки и отбеляните приноси в настоящото становище, предлагам с убеденост на членовете на научното жури по психология представеният дисертационен труд „*Представа за болестта при пациенти с хронични заболявания*“ да бъде оценен положително и на основата на това на автора да бъде присъдена научната степен „доктор“ по психология.

30.07.2016 г.
гр. София

Рецензент:
проф. д. п. н. Стойко Иванов

